

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Taamaamat sumiiffinnik immikkoortiterineq pinngortitaq aningaasivillu pigaanni isumassarsiatsialaavoq

Hansen, Anne Merrild; Dahl, Hjalmar

Published in:
Sermitsiaq. A G

Publication date:
2014

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Hansen, A. M., & Dahl, H. (2014). Taamaamat sumiiffinnik immikkoortiterineq pinngortitaq aningaasivillu pigaanni isumassarsiatsialaavoq. Sermitsiaq. A G.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- ? Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- ? You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- ? You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Kronik: Taamaammat sumiiffinnik immikkoortiterineq pinngortitaaq aningaasivillu pigaanni isumassarsiatsialaavoq

All.: Hjalmar Dahl, Kalaallit Nunaanni Inuit Issittormiut Siunnersuisoqatigiivisa siulittaasuat aamma ilisimatooq Anne Merrild Hansen, Aalborg Universitet-imi Det Danske Center for Miljøvurdering-imi lektori.

Nalunaarusiami "Kalaallit Nunaannut Iluaqutissatut"-mmi sumiiffinnik immikkoortiterineq immikkut sammineqarpoq. Innuttaasut akornanni oqallinnermi sumiiffinnik immikkoortiterinerit tungaasigut suliffissualiornissanut immikkoortitsinissartut (taamaanngikkaluartoq) paasineqarsorinarpoq. Imaappormi sumiiffinni immikkoortiterinerit tungaasigut eqqarsaatigineqartut inuussutissarsiornermut aningaasaqarnermullu iluaqutaasussat. Tamatumani tullerit aarineruvoq – tassaananilu kingulliutitsiniarsarineq. Svenskit Norgemiullu misilittagaat qiviassagaanni tamanna iluamik kinguneqartarpoq.

Nalunaarusiami "Kalaallit Nunaannut Iluaqutissatut" taaguuteqartumi ataatsikkut arlalissuarnik annertuunik suliffissualiortoqarneratigut isertitassat Danmarkimit ataatsimoortumik tapiissuteqartarnermut taartaasinnaanaviangitsut tikkuarneqarpoq, taamatullu isertitassat siunissaq ungasinnerusoq isigalugu aningaasaqarnermut nalimmassaataasinnaanaviangitsut oqaatigineqarluni. Taamaakkaluartorli nalunaarusiami tassani inerniliinnermi oqaatigineqarpoq Kalaallit Nunaanni aatsitassanik piianeq inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut pisariaqavissumik oqimaatigitiissisinnaasoq, taamatullu siunissami tutsuiginartumik ingerlaneq periarfissinneqarsinnaasoq. Taamaaliorneriaaraannili pimoorussamik pilersaarusiortuartaqarpoq.

Kalaallit Nunaat aatsitassarsiortfissatut *pinngitsoorani* periarfissaqarpoq. Kalaallit Nunaatali siunissaa eqqarsaatigalu immikkut eqqumaffigisassaq tassaavoq pisuussutini ummassusilinnik piujuaannartitsinissaq pingaaruteqarlunnarmat. Silittumik oqaatigissagaanni pisuussutini ummassusilinnik piujuaannartitsineq tunngavigalugu atuineq inuiaqatigiinnut iluanaarutissat tungaasigut aatsitassanik atuinnermit 20-riaammik annertuneruvoq – imaappormi aatsitassat piiarneqarunik tassa nunguttussaapput.

Tamanna tassaavoq aatsitassarsiortnerup nalilersorneqarnissaanut uuttuutissaq: sumiiffimmi ummassusilinnik pisuussuteqarfiulluarmi aatsitassanik piiaanissaq aalajangiunneqarpat imaassinnaavoq pisuussutini ummassusilinnit isertittakkat appariartut. Piffissami aalajangersimasumi – imaluunniit naassanngitsumik. Taamaattuaannanngikkaluarpog, taamaattorli pisuussutit arlaat pisuussutit allat, immaq inuiaqatigiinnut naleqarnerusut akigalugit siunissaq qaninneq isigiinnarlugu aalajangernissat pinaveersaartariarput. Taamaammat piujuaannartitsineq toqqammavigalugu ingerlaqqinniaaraanni maannakkorpiaq aalajangiussat siunissami allanik periarfissaqarnissamut mattussinernik kinguneqannginnissat qulakkeertariaqarpoq.

Sumiiffinni immikkoortiterinikkut suliffissuaqarnermut innuttaasunullu patajaatsunik sinaakkusiinissaq qulakkeerneqarpoq

Sinerissami pisuussutini piujuaannartitsineq tunngavigalugu atuinissaq qulakkeerniarlugu sumiiffinni immikkoortiterineq ersarissumik nassuiarneqarnissaa periarfissat tikkuarneqarpoq, tamatumani pineqartuni inuiaqatigiit sumiiffinni assigiinngitsuni nunallu immikkoortuini ingerlassassat eqqarsaatigalugit aatsitassarsiortneq piianerillu pimoorussilluni kissaatigineqassappata, taamatullu nunap immikkoortuini inuussutissarsiornikkut tamanilu ineriartortitsinikkut eqqarsaatersornernik aallaaveqarluni *siuarsaarusullunilu* saqqummiussat tusarniarneqassallutik. Tamatumani nunap ataqatigiinnermut attaveqarfiinut aningaasaliissutit suliniutinik periarfissaasinnaasunik qanorlu akilersinnaanerinik tunngaviliisut salliutinneqartariaqarput, taamaaliornikkullu ingerlatseqatigiiffinnut akilersinnaasumik ingerlatsisinnaaneq piviusunngortikkuminarnerulersillugu. Tamatuma saniatigut pinngortitaaq, nunap immikkoortuani pineqartumi innuttaasut atugarissaarnerat taamatullu inuussutissarsiutit pioreersut, soorlu aalisarneq, piinarneq imaluunniit takornariaqarneq mianeriniarlugit aatsitassarsiornikkut ingerlatsinissaq kissaatigineqannginnera ataqineqartussaalluni.

Taamaaliorluni nunap ilaani immikkoortiterineq innuttaasunut ingerlatseqatigiiffinnullu ersarilluinnartariaqarpoq, immikkoortinneqartut qanoq agguataarneqarnissaannut innuttaasut oqartusaaqataatinneqartariaqarput, taamatullu aalajangiinerit naalakkersuinikkut patajaatsuusariaqarlutik, taammaappammi aatsaat ukiuni qulikkuutaani tulluittuni aatsitassanik piiaaissanut sinaakkutaasumik piumasaqaataasut ilisimaneqalissagaluarmata. Taamaaliorneq ingerlatseqatigiiffinnut orniginarnerpaassaaq, tamassumalu saniatigut aningaasannanniapilunnikkut uagut namminneq imaluunniit avatangiisivut katataasinnaanarput pinaveersaartinnissaa qulakkeerneqassalluni.

Inuit Issittormiut Siunnersuisoqatigiiffiat (ICC) WWF Verdensnaturfonden suleqatigalugu Villumfonden-imit tapiiffigineqarlutik suliniut nalunaarusiorfiusoq naammasseqqammerpaat. Suliniummi qitiutinneqartoq tassaavoq innuttaasut oqartusaaqataatinnerat. Nalunaarusiani tallimanik immikkoortoqartumi ataatsimut ” Kalaallit Nunaanni Aatsitassarsiorneq”-mik taaguuserneqartumi aatsitassanik atuinnermut atatillugu aporfissaasinnaasut arlallit qitiutinneqarlutik sammineqarput.

Sammineqartut ilaat tassaavoq sumiiffinni aalajangersimasuni ataatsimoortumik imaluunniit ilaqutariit ilequtoqaat naapertorlugit atuisinnaanermut piginnaatinneqarneq. Taamatut piginnaatitsinerit tassaapput nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiit atalluinnartut. Atuinnissamulli piginnaatitsiiffiit isigalugit sumiiffiit ersarissumik nalunaarsorneqarsimannginnerat ajornartorsiutaavoq, taamaammallu pisuussutiniq uumassusilinnik imaluunniit pissuussutiniq uumaatsunik atuinnissat pillugit aporaattoqariaannaasarluni. Tamannarpiaq eqqarsaatigalugu nunap assingi najoqqutaralugit innuttaasullu oqartusaaqataatinnerullugit nunap ilaanni immikkoortiterinerit aalajangersorneqarsinnaanissaat kissaatiginarpoq.

Nordsøen kaajallallugu iluatsittumik ingerlavoq

Taamatulli nunami immikkoortiterineq piviusorpalaarpa? Pisuussutimmi inissisimaaffimminiipput, taamatullu nunarput isertitaqarnerusariaqarluni – ilaatigut taama oqartoqartarpoq. Tamanna akissagaanni nunani allani iluatsissimasoq oqaatigisariaqarpoq, nunallu taakku Kalaallit Nunaanni imatorsuaq allaanerussuteqanngillat.

Nordsø kaajallallugu nunat inissisimasut, pingaartumik Sverige-mi Norge-milu ukiorpassuarni sinerissami nunat sineriaanni immikkoortiterineq ingerlanneqartarsimavoq, taamatullu sumiiffinni aalajangersimasuni soqutigisat suunersut paasiniaaffigineqartarlutik, tamannalu tunngavigalugu ingerlanniarneqartarluni. Nunani assigiinngitsuni sinerissani immikkoortiterinerup qanoq paasineqarnera piviusunngortitsinerillu assigiinngitsuupput. Sinerissami immikkoortiterinerit nunap iluani imartaanilu pisarput. Sinerissami immikkoortitat ataatsimut oqaatigissagaanni ima agguataarneqarput: illoqarfittallit nunaqarfittallu, suliffissuaqarfiusut (tassunga ilaapput takornariaqarneq, aalisarneq aatsitassanillu piiaaffiit) kiisalu pinngortitami nunaleriffiusut.

Sinerissani pilersaarusiornernut atatillugu suut soqutigineqarnersut, soqutigisanik assigiiaanik naammattuugassaqaassanersoq kiisalu soqutigisat tungaasigut aporaaffeqarnersoq paasiniaqqissarneqartarpoq. Sumiiffimmi ingerlatsisut imaluunniit nunap immikkoortuani pineqartumi soqutiginnittut ilaatinneqartarput. Tamaani suliniuteqartut ilisimasaat atorlugit nunap immikkoortuani pisuussutigisat suunerinik, piginnaasanik atuinnissamullu periarfissaasinnaasunik paasissutissanik tunioraasinnaasarput. Tamatumani nunat imartaat annertuumik qitiutinneqarsimapput, taamatullu illoqarfiit nunaqarfiillu attorneqarsinnaasut peqataatinneqartarsimallutik.

Tamassuma patsisigaa misilittakkat takutissimammassuk ataqatigiissaarani siuliniutitut ataasiakkaanut inatsisiliorneq naalakkersuinikkullu isummersorneq ataatsimoortillugit siunertamut naapertuutinninneri. Immikkoortitsilluni pilersaarusiornarit ingerlatsinissamillu soqutigineqartut aalajangersimalluinnartut siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu sinerissami immikkoortiterinernik ingerlatsinissanut akerliusutut isigineqartussaapput. Allatut oqaatigalugu pisussat oqimaatigigiissittariaqarput. Matumani pineqanngilaq pisuussutit arlaallunniit atornaveersaarneqarnissaat.

Pineqartoq tassaavoq pisuussutit pigineqartut tamaasa atorneqarnissaat – nalinginik annertunerpaamik pilersitsinissaq siunertaralugu. Sinerissami nunat immikkoortuini innuttaasunut ataatsimut oqaatigalu aningaasarsiornikkut, inuit atugaannut, pinngortitamut, kulturimut sunngiffimilu saaffissaqarnikkut pingaaruteqarput. Tamanna aamma Kalaallit Nunaannut atuuppoq. Oqaluttuarisaaneq qiviaraanni sineriaq tassaasimavoq inuiaqatigiit ineriartornerinut pingaarmertut inissisimasoq. Niuerneq, angallanneq assartuinerlu kiisalu sinerissap avataani nerisassanik naammattorsuarnik peqartitaaneq ullutsinni inuit qanoq inissimanerinit aalajangeeqataalluinnarsimavoq.

Sumiiffinni sinerissamut qanittuni piujuaannartitsineq tunngavigalugu pilersaarusiornikkut avatangiisinik, aningaasaqarnermik, innuttaasunik kulturimillu qajassuussiineq atorlugu inuiaqatigiinni annertunerpaamik ataavartumillu naleqassuseq qulakkeerneqarsinnaavoq. Siunertaasoq tassaavoq maannakkut soqutigisat siuarsarneqarnissaat siunissarlugu ungasinnerusoq isigalugu inuiaat naligiinnerusumik periarfissaqartinnissaat – ukiuni makkunani innuttaasunut kinguaariillu nikinnerinut agguataarilluarnikkut.

Innuttaasut oqatussaaqataatinnerat avaqqunneqarsinnaanngilaq

Naak ungasinnerusoq isigalugu aningaasaqarnerup, avatangiisit innuttaasullu soqutigisaasa qajassuunneqarnissaat immikkoortinneqarsinnaanngikkaluartut siunissami qaninnermi anguniakkat oqimaalutartuarnissaat pinngitsoorneqarsinnaanngilaq, sinerissamimi pisuussutit suugaluartulluunniit killeqarput.

Sinerissami sumiiffinnik immikkoortiterinerimut pilersaarusiorneq atorlugu minnerpaamik oqimaalutaanissap nakkutigineqarnissaa isumagineqarniassaaq, taamaaliornikkullu minnerpaaffissaa isumagalugu aningaasaqarnikkut, avatangiisit tungaasigut innuttaasunilu anguniakkat naammassiniartussaallutik. Naammaginartut inissinnertut isigineqarsinnaasoq pilersaarusiornerup nalaani nuna tamakkerlugu nunallu immikkoortuini naleqartit qanoq isumaqarfigineqarnersut apequtaassaaq. Tamanna eqqarsaatigalugu piujuaannartitsineq toqqammavigalugu anguniagaqaraanni sumiiffinni immikkoortiterinerup naleqassusaa nalilersorniaraanni innuttaasut peqataatinneqarnissaat pingaaruteqarluinnarpoq.

Nunap sineriaani eqqarsaatersornerit tassaapput nalunaarusiami ”Kalaallit Nunaanni Iluaqutissatut”- mmi saqqummiunneqartut. Inuiaqatigiinni ingerlassat soqutigisallu salliutinneqarsinnaalissapput, taamatullu qinikkat innuttaasullu isumaqatigiissuteqarnerat aallaavigalugu nunap pisuussutai atorneqarsinnaassallutik. Taamatut ingerlatsinermi nunat tamalaat akornanni malittarisassat najoqqutaralugit innuttaasut siusissumik oqatussaaqataatinnerat, taamatullu aatsitassarsiornernik ingerlatseqatigiiffiit suliffeqarfiillu susassaartut tusarniaavigineqarneri iluaqutigalugit sumiiffinnik immikkoortiterinerit pinissaannut pingaaruteqartumik toqqammaviliissallutik.

Taamaaliornikkut aamma innuttaasut annertunerusumik ilisimasaqalissapput oqatussaaqataatinneqarlutillu, tassuunatigullu aatsitassarsiornikkut nutaanik ineriartortitsinerni annertunerusumik akuersaarsinnaanerit toqqissisimanerlu pilersinnaalluni. Kalaallit Nunaanni sumiiffinni immikkortitserinissaq pillugu innuttaasut pimoorussamik peqatigalugit oqalitsitsinissaq tassaavoq Naalakkersuisunngortussat suliassaanni pingaarnarpaanut ilaasussaq.